



ԼՐԱԳԻՒ ՍԶԳՍՅԻՆ ՓԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՐԱԿԱԿԱՆ ՓԱՐԱԿԱԿԱՆ

Քարապետանի համար տարեկան 5 ֆր. և կամ 2 րր. և ս. թղթի գում. Ուրիշ ամիս տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած է, տարեկան բաժնորդագիրն է 20 ֆր., վեցամսեայն 10 ֆրանգ և եռամսեայն 5 ֆրանգ :

Ը ՏԱՐԻ ԽԻՒ 40

1893 ՅՈՒՆԻՍԿՐ 4
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23 (Հ.Տ.)
ՉՈՐԵՔՆԵՐ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն : Պարտաւոր չէ վերագրածունել չհրատարակուած ձեռագիրք : Դանուցումներ կրնդ ունենալ հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով : Ծանուցման 1 միջակ գիրք 1 ասնդիմ կարծէ : 1 գլխագիրը 2 ասնդիմ :

annonces en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ՀԱՅՈՑ
ՀԱՅԵՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՄԻՈՒՆԻՏԵՐ

==
ՊԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՈՑՆԵՐ

Քաղաւած կանոնագրին)

« Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքահայաստանի մէջ, հայ ժողովրդի տեղական պետքերն համեմատ Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատութեն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին :

« Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն » իւր նպատակ իրադրոճելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներն համեմատ : Կաշխատի ներքին ոյժ դուրս գալուն Սղղին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոյ որ պէտք է և նկատագրէ ու բարոյապէս կը քաջաբերէ անոնց որոնք անձնավրուութեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին :

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող լրագիր որ, բայցի զանազան լուրեր տալէ իրեն լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարաբնակ Հայքի գրութեան վրայ և կը ծառայէ հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերէն մէջ : (*)

Մանօր. « Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » անդամակցել կամ թղթակցել ուղղորդել պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին :

M. Portoukalian
(FRANCE) Marseille

(*) « Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » կը նպատէ Արմենիա լրագրի հրատարակմանը :

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

Մահացող Գրիգոր Արծրունու. — Նարպիյ Եւ Սրուանձտեանց Սրբազաններ թողման հանդիսներին առաւ. — Չայն մալ Գիւմալսին. — Հայեր ի Պարսկաստան. — Արմէնիաի պատասխաններ. — Մատենադրական. — Պր. Բարսեօրի Եօթանասնամեակը. — Պուլկարի Սահմանադրութեան բարեփոխուած կէտերը. — Մանուցումներ :

ՄԱՀԱԳՈՅԺ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ



Հայութիւնը մի մեծ մարդ ալ կորսնցուց :

Որչա՞նք տխրաւիթ եղաւ այս 1892 թուականը :

Կերակի օր, հին տոմարի համեմատ դեկտեմբերի 20ին (նոր տոմարի համեմատ տարեգլխի օրը) թիֆլիզէն հեռագրեալ հեռագիրներ հասան մեզ որոնք մի շատ տխուր գոյժ կը բերէին յանկարծ :

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ ՄԵՌՈՒՄ :

20 տարիէ ի վեր իւր Մշակ լրագրով և իւր Հայրենասիրական գործունէութեամբ Աղղին ծառայելէ, աւոր մէջ նոր կեանք, նոր ոգեւորութիւն և շարժում յառաջ բերելէ յետոյ, անմահ անուն թողլով կնքեց իր մահկանացու կեանք, 48 տարու մօտիկ հասակին մէջ (1) :

Պատմաբաններն կը փնտայ կուսակցական կերքերէ ազատ կերպով մանրամաս քննել և ճշիւ որոշել Գրիգոր Արծրունու ունենալիք տեղը մեր ժամանակակից Հայոց Պատմութեան մէջ, բայց այժմէն իսկ կարելի է պնդել և նոյն իսկ իր հակառակորդներ որոնք կրնան անոր յայտնած այս ինչ կամ այն ինչ գաղափարն համարել չլինել, անոր այս ինչ կամ այն ինչ վարմունքի համակիր չլինել, բայց չեն կարող ուրանալ թէ Մշակի գործունէութիւնը

(1) Մեծ էր 1845 թիւոր.ի 27ին (Հ.Տ.)

նը ընդհանուր առմամբ մեծ զարկ տրուաւ հայ ազգի յառաջդիմութեան գործին : Մեր մէջ պերճախօսներ, ճառարարներ, գեղեցիկ գրողներ շատ կան : Բայց միեւնոյն ժամանակ գործող և Արծրունու պէս հաստատաւորութեամբ գործող ու աղղիցիկ գիրք բռնելու յաջողներ չենք գիտեր թէ ո՞րչափ կան և ո՞ր տեղ են...

Արծրունին ոչ միայն ինք մի գործիչ էր, այլ և գործիչներ յարոյց, հիւններ առաջ քաշեց և նորեր ծնաւ :

Հպարտութեամբ կրնանք խոստովանել թէ գէպի Հայաստան մեր գործունէութեան առաջին քայլերուն ալ նա եղած է մղում և քաջաբեր տուող :

1875 թուականին էր երբ թիֆլիզի Միհրդատ Սմբէրեանց Կ. Պօլսի մէջ ձեռնարկեց « Մանգում » ի հա. չէրէն հրատարակելու Շար Կարճեաց անունով : Խնդրեց ինձնէ որ աշակցիմ և կրէի յաճախ իր այդ լրագրի մէջ գործարծանալը իր նկատման անձկութիւններն պատճառով չը կրցաւ երկար շարունակել : Գրիգոր Արծրունին մասնաւոր ուշադրութիւն դարձունելով Հայրենասիրական գործունէութեան նկատմամբ « Շար Կարճեաց » ի մէջ գրած յօդուածներն իւրայ, հետաքրքիր եղած և հարցուցած էր թիֆլիզ գտնուող թիւրքիտցի մի քանի բարեկամներ թէ ո՞վ է այդ յօդուածներ գրող Մ. փորթուգալեանը և միանգամայն փափագ յայտնած էր ինձ հետ տեսակցելու : Արդէն ես ինքս ալ փափագելով որ թիւրքիտի և Ռուսիաի Հայերէն մէջ յարաբերութիւններ և կապակցութիւններ հաստատուին, Կ. Պօլսէն կը թղթակցէի այն ժամանակ ինձ ծանօթ եղող թիֆլիզի հայ լրագրին, Մեղրա Հա. յատուակի, այլ և այլ կեղծանուններով : Պր. Սմբէրեանց որ Մշակի աշխատակիցներէ մին էր եղած Չարաձ կեղծանունով, փոխադարձապէս ծանօթացուց զիս Մշակի յառաջդիմական ուղղութեան հետ, ոգեւորիչ տեղեկութիւններ տալով անոր մասին : Ես այդ ժամանակ ուսուցչական պաշտօն կը վարէի Կ. Պօլսի մէջ (Արիւս լրագիրը մի քանի ամիսներէ ի վեր խափանուած էր Բ. Դրան հրամանով) : օրու քաղելով ամառային արձակուրդէն, առաջին անգամ լինելով գնացի թիֆլիզ ուր 2 շաբաթի չափ մնացի և թէեւ 17 տարեկան անցած են անկէ

ի վեր, բայց դեռ մինչեւ այսօր յիշուողութեանս մէջ անջնջ մնացած են այդ օրեր, այն յաճախակի տեսակցութիւններ Գրիգոր Արծրունու հետ երբ Կ. Պօլսէն հետ տարած ֆիւրէրի Հայաստանի քարտէզը մեր առջեւ պարզած և ժամերով անոր վրայ ծըռած կը գիտէինք, կը խօսակցէինք ոգեւորութեամբ և կը խորհրդակցէինք : Այդ խորհրդակցութիւնների արդիւնքն եղաւ որ անմիջապէս Կ. Պօլսի գաւառով հրաժարական տուի գործիչների մէջ ունեցած ուսուցչական պաշտօնէս, անմիջական և վերջնական հրաժարական տուի նաեւ Կ. Պօլսի, ձեռագրական հայրենիքի, և առաջին անգամ լինելով ուղեւորեցայ գէպի վան, հոն աշխատելու համար ուսուցչական գործով, եթէ գտնեմ, զոր և գտայ : Իրաւ է թէ գէպի այդ կողմեր երթալ գործելու փափագն ունէի արդէն և իմ գրած յօդուածներով ալ նոյնը կը յորդորէի ուրիշներին : Բայց իր խորհուրդներ, և մինչեւ իսկ իւր սովորական ոճով, թէեւ բարեկամական, Կ. Պօլսեցիների գործունէութիւնը խիստ քննադատող խօսքերը միջոցին զիս գէպի վան երթալու, ժամ յառաջ գործնականապէս ցոյց տալու համար իրեն թէ աւան Կ. Պօլսեցիներ ալ Հայաստանէ աւելի վտուրի ամբերին չեն սիրահարուած : Թա՛նորդ տարին, ուսուցչութիւնը պատերազմի միջոցին, ինչ ինչ հանգամանքների պատճառով ես ստիպուեցայ հեռանալ վանէն և ապաստանել թիֆլիզ ուր մինչեւ պատերազմի վերջը սպասելէ յետոյ վերադարձայ վան : Տարիէն աւելի այդ ժամանակամիջոց որ անցուցի թիֆլիս, աշխատակցելով հոն Մշակի խմբագրութեան և յաճախ առիթներ ունենալով Գ. Արծրունու և Բարթիի հետ խօսակցելու թիւրքահայաստանի գործերին վրայ, իրենց խորհրդակցութիւններ լսելու և իրենց գաղափարների հետ շփուելու, շատ բեղմնաւոր մի ժամանակաւ միջոց եղաւ ինձ համար, ինչպէս և իրենց համար ալ մի նախակապ թիւրքիտի Հայերի գործերին հետ աւելի սերտ հաղորդակցութեան որմէ ծնան նաեւ Ռուսիաի Հայերէն Արծրունու միջոցով արած նիւթական օժանդակութիւնները թիւրքահայաստանի մէջ եղած ձեռնարկներն :

Եթէ 1875ին Արծրունու խորհրդ

գումլ դէպի Հայաստան գնացած և երկար առեւն հոն մնալով՝ բուն իսկ տեղին վրայ ուսումնասիրած չլինէի մեր հայրենիքի դրութիւն, եթէ տարիէն աւելի թիֆլիզի մէջ անցուցած չլինէի Գ. Արքրունու և Բաֆֆիի հետ յարաբերութեամբ, այլ մնացած լինէի Կ. Պոլսի մէջ, չալտի ենթարկուէի այն հանգամանքների որոնք հայրենիքի ազատութեան գործին մէջ իմ գաղափարների զարգացման և փորձառութեան նպատակցին և որոնք չզլթայաբար իրար կապուած հետեւանքներով վերջապէս 1885ին ալ մղեցին զիս դէպի Եւրոպա, Հայաստանի վիճակին անձնօթ և անտարբեր մնացած հայ գաղթականութիւններին մէջ ալ մի շարժում գոյացնելու նպատակով։ Հետեւապէս Ալեկսիաի հրատարակման ալ անուղղակի մի պատճառ եղած կը լինի Արքունին ։

Կարելի է ուրանալ որ առանց Արծրունիի մենք չէինք ունենար Բաֆֆիի «Խենթը», «Կայծեր»ը, «Դաւիթ բէկը» եւ այլն : Եւ որչափ գորդներ կան այսօր որոնք Արծրունիի միջոցով յառաջ եկած են թէեւ աղոնք Բաֆֆիններ չլինին :

Իբրեւ ազդային մի գործիչ, պատմելով իմ կեանքէ մի մաս , յուզուած տպաւորութեան տակ ուղեցի հրապարակաւ մատուցանել իմ շնորհապարտութեան և երախտագիտութեան յարգանքը Գրիգոր Արքրուհու յիշատակին : Իսկ թէ 20 տարիէ ի վեր նա ի՛նչ ազդեցիկ դեր կատարեց մեր ազգի յառաջդիմութեան գործին մէջ, զաւանսքին յայտնի է և անշուշտ հայ ընդհանրութիւնը պիտի փութայ ցոյց տալ թէ ինք գիտէ յարգել ընդհանրութեան համար աշխատողներին յիշատակը :

Արժ րունու մարմինը պահուած կը մնայ մէկ շաբաթ : Յուզարկաւորու թեան հանդէսը կը կատարուի առաջիկայ շաբաթ օր , դեկտ. 26/7 յուն վարին . այնպէս որ զանազան տեղերէ կընան իրենց ցաւակցութեան մասնակցութիւնը հեռագրել Մշակի խումբագրութեան մինչեւ յուզարկաւորութեան օրը :

Մ. ֆ.

ՆԱՐԳԷՅԻՒՆ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՅ
ՍՐԲԱԶԱՆՆԵՐԻ ԹԱԴՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԻՆ
ԱՌԹՈՎ

Կ. Գօրսկեն նոյն. 20/2 դեկտ.ին
գրութան հետեւեալ քրթակցութիւնը
կը կարդանք «Մշակ»ի մէջ :

Չէի ուզեր Թիւրքալոյր նիւթերով
սկսիլ թղթակցութիւններս, այլ ի՞նչ
կրնանք ընել. միջոյրբաին, ուր կապ-
ընէք, ապաւորութեանը տակ չե՞նք
միթէ :

Մթազին, բայց անանձրև օդով
մը երէկ թազեցինք այն եպիսկոպոսը,
որ երբեմն յոյս կուտար մեզ թէ իւր-
բիման մը պիտի ըլլար. բաւական
տարիններէ ի վեր այդ յոյսը այլ եւս
կորուսած էինք. սակայն «Գրոց ու
Բրոց»ի, «Հոց ու Նորոց»ի, «Հա-
մայ-Հոտով»ի, «Մանանայ»ի և «Թո-
րոս Աղլար»ի հեղինակը մշտ սերելի
մնաց մեզ, վասն զի մեր ժամանակա-

կից գողափաբները հասկցած էր և արդի Հայաստանը իր իսկական վիճակին մէջ ծաննալու պէտքը ցոյց տալով, այդ պէտքը գոհացնելու առաջնորդ մըն ալ եղաւ :

Ոչ ոք կը սպասէր Սրբանձտեան-
ցի մահուան . քաջակազմ ու առողջ,
երկարակեաց ըլլալուն հաւանականու-
թիւնը կըր . երկու ամիս առաջ զինքը
տեսնէր բաւական նիհարցած , գո-
նատ էր , տառապեալ աշխատաւորի
մը երեւոյթն ունէր : Կը կարծէր թէ
ստամոքսի հիւանդութեամբ կը տա-
ռապի և օգտախոսութիւնը պիտի բու-
ժէ զինք . զնաց այդ բուժումը փն-
տըռել Մարմնաբայի ծովին վրա ի դա-
տը գիւղ , ուրկէ անցաւ հանգրգա-
կաց եղբւրքը , Ազգային Հիւանդանո-
ցը , հոնկէ Բերայի գերեզմանատունը
երթալու համար :

Օրագիրները ամէն օր կը հաղոր-
դէին ժողովրդին մեծանուն գրագէտ
սրբազանին ինչ վիճակի մէջ ըլլալը :
Քանի մ'օր առաջ միայն է. Պօլի եր-
կու ակնհաւոր բժիշկները , փեշի-
մալճեան և խորասանճեան , գնացին
պատրիարքական հրաւերով , քննել
հիւանդ սրբազանին վիճակը : Ս.մեն
ինչ վերջացած էր արդէն . մահուան
արագաբայլ հասնիլը միայն հաւաս-
տեցին :

Հիւանդութեան պարագաները և
յուզարկաւորութեան վառաւոր հան-
դիւնի նկարագրութիւնը կրնա՞ք գըտ-
նիկ Կ. Պօլսի օրագիրներուն մէջ, ճըշ-
գբարօրէն նկարագրուած, միայն սա-
յաթին ըսեմ, որ Կ. Պօլսի նշանաւոր
թաղումներէն մին եղաւ : Բերայի ըն-
դարձակ պոզոստան ամբողջապէս գը-
րաւուած էր հայ յուզարկաւորներէն.
բաւական ատեն անց ու դարձը անհը-
նարին եղաւ : Բերա, որ Կ. Պօլսի եւ-
րոպայիներու կենտրոնաւալպրն է, ըս-
տիպուեցաւ գործադուլ ընել վճանցի
հայ վարդապետի մը համար :

Երկու չարաթ առաջ ալ Բերա այդ
 Դարձադուէն ըրաւ ուրիշ Սրբազանի
 մը համար . բայց նա հերօսականաց-
 եալ էր : Եւրօսականացեալ թէեւ ,
 բայց զարիւզ տէրտէրի մը թաղումը
 բրիթէ ունեցաւ :

Չորս ձիով կառք մըն էր , որ Շիշ-
իի գերեզմանատունը տարաւ Սըր-
անձտեանի մարմինը . երկու ձի բա-
սական համարած էին Նար-Պէյի : Լու-
սողող էր երէկ բերայի Ս . Երրորդու-
թեան տաճարը . իսկ երկու շաբաթ
սուշ կէս լոյս կէս խաւարի մէջ էր :
Դարձեալ հոն էր Նար-Պէյի դադա-
լը . բայց կէս լուսավառութիւն մը բա-
սական համարած էին , կարծելով թէ
նարուած ջահերը կրնային միմալնիկ
ուսավառ բանաստեղծը : Դիսկատար
հետած էին խեղճ հանգուցեալին վրա
եպիսկոպոսական զգեստները , կար-
ծելով թէ անոր եպիսկոպոսութենէն
լեւ բան մը կրնան խիլ , բան մը պա-
րաս ձգելով վրան :

Բայց Նար-Պէյ Խորէն Սրբազան
որժանացաւ փառքի մը, որուն իրա-
ւամբ կրնար նախանձիկ Սրուանձ-
ոեանց . Ալշգեան Խորէն Պատրիարք
այդ օրը եկեղեցին չի գտնուեցաւ և
նշականուն էֆէնտիները իր գագա-
ւին ետեւէն չի գալլին :

Նոյեմբերի 6ի ուրբաթ օրը Նար-
Պէյի զազաղակիր կառքին հոռէէն ոչ
ոք կար «մեծերէն», բայց ամենէն մե-
ծը կար, ժողովուրդը :

Տխտ՛եր, չա՛տ տխուր էր օդն այդ
օրը . անձրեւը կիլնէր բարակ, ման
րացնցող, հողմախառն . քանի մը
կառքեր միայն դուռած էին յուղարւ
կաւորնիրու տրամագրութեան ներ
քեւ, — երէկուան փառաւոր կառքերը
չը կային, — և այդ ժողովուրդը ժամ
ւան մը տեղ քալեց, — քալեց՝ սրարւ
չաւ հեւ ի հեւ վազելով կառքերուն
ետեւէն :

Այդ պարզերուն, այդ անմահներուն լիջաը Նար-Պէյի փառքի պատ-
կրն ամենէն գեղեցիկ ծաղիկները կը
յօրինեն: Ուրիշ պատկ չունեցաւ Նար-
Պէյ իր դադաղին շուրջը. բայց այս-
քանն ալ կը բաւէր:

Ձեմ գիտեր ի՞նչ կարծիք յայտ-
նել այդ տարրօրինակ կեանքին վրա .
բայց ես ալ ժողովրդին հետ կը մոռ-
նամ շատ բան , ու կը յիշեմ միայն բա-
նաստեղծը՝ որ Հայաստանը երգեց և
ուգեց սիրելի ընծայել տալ Լամբարտի-
նի ու Հիւգոյի , որ Սան-Սիէֆանօ
վազեց՝ յաղթական բանակէն բարիք
մըն ալ հայրենիքին համար խնդրելու ,
որ Պետերբուրգ զնաց Ալէքսանդր
Բ. Կայսեր ներկայանալու . . . :

ՉԱՅՆ Մ' ԱՆ ՔԷՄԱԽԷՆ

Էրզրուովի թեմայի (Կամայի) գաւառաէկն մեզ հաստատ մի թղթակցութենէ կը քաղենք հետեւեալը .

Քէմալի չայոցս վիճակը շատ ցաւալի է ։ Թահիր փաշա, Մուսթաֆա բէկ, Սաուրգ բէկ, Եահի բէկ և այլ հարստահարիչներ սղորակի պէս ծըծնելով խեղճ Ժողովուրդը հետզհետէ կատարեալ աղքատութեան և անկարողութեան կը մատնեն ։ Այն գիւղեր ըստ օրինի 25 ոսկի աշարի (տասնորդ) տուրք պիտի տայ, բռնի 100 ոսկի կառնեն անկէ ։ Գիւղացին կաշտալէ որ՝ Տէր իմ, ինչու չափէ ցորենս և աէրութեան բաժին ինկած տուրքն ինչ որ է, ա՛ռ. մենք ոտակ տալու կարող չենք ։ Հարկահան հարստահարիչ բէկը կը պատասխանէ թէ Դուք ինծի տուէք 100 ոսկին և յետոյ գընացէք ուղածնուդ չափ չափեցէք ձեզ համար ։ Տէրութեան օրէնքն այն է որ բժէ ստակ չուզէ տալ գիւղացին, իր ցորենի 100ին 10 բաժինը տայ ։ Բայց ո՞վ մտիկ կանէ այստեղ օրէնքը ։

Արդէն երկիրը ապագածուռ է .
ամեն մարդ շարժվով հող կը երէ իր
ապրուստի համար կամ քիչ մը խոտ
բուսցունելու կամ մէկ ծառ անկելու
համար . մէկ ծառին 5 կամ 10 զրուշ
ուրուք կառնեն բէկերը , իրենց կամ-
բի համեմատ և ոչ թէ օրէնքով մը .
Իսկ այն ծառին տուած խնձորը կամ
ռանձը՝ պահանջուած տուրքին ան-
դամ չբաւեր, ո՞րը մնաց որ անկողն ու
վաւորն ալ շահ ունենայ անկէ : Այն-
տեղ որ երէկ քար էր և հող բերելով
հմն ու մշակելով մի քիչ խոտ բուսած
է այսօր , փորձանք կը դառնայ գիւ-
ղացւոյ գլխուն . Թահիր փաշան երբ
սեննէ այդ կիսնաչ տեղ , 200 տակ
լուցէ . Պաւստաֆա քէլին ալ կողոյ

155 ոսկի կուզէ աշարի տուրք . ո՞րք
կէ տայ գիւղացլն և ի՞նչ սրտով աշ-
խատի երկիրը արգիւնաբեր ընկու :
Ինչքան որ Հայու գիւղ կայ այստեղ,
վերդիլեալ հարստահարիչ բէկերը
լաճնած են իրենց մէջ . ի՞նչ որ ուզեն
կառնեն . վայ այն մարդուն որ իրենց
հակառակի :

Հայերը կարող են զերենք պաշտպանել Վիւրգերուն գէմ գէնքով. բայց ի՞նչ անենք որ մեզ կառավարող այդ բէկերը Վիւրգերէն աւելի փորձանք եղած են մեր գլխուն, մէկ կտոր գէնք չեն թողուր Հային ձեռքը, կը խլեն անկէ: Այս տարի Արմատն իռլանտ Հոյարնակ Ձ գիւղերը գրեթէ բոլորովին պաշարուած էին քօրքերով որովհետեւ սուա լուր էր տարածուեր որ իբր թէ մեծ քանակութեամբ զէնքեր և ռազմամթերք են պահած: Այդ սուտ լուրին պատճառով 15 հոգի տարին բանտարկեցին. ազոնց մէջ է նաեւ այն կարապետ վարժապետը որ Ձ տարի առաջ քահանայ օծուեցաւ:

Ինչ պիտի լինի մեր այս ցրտալի
վիճակի վերջը. դրոշն լռանում է
սաստիկում լինել, ներսն ալ անտեղի
ցուցամուրձ հան ախտը կը քանդեն
կը փճացունեն մեզ բարբորյին . . . :

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թիֆլիզի Տաւաղէն կը քաղենք
հետեւեալները որ Դատրեժէն Լոյ. 13/
25ին գրոշմ էն:

Դէրիկի վանքի պարիսպը մի ներքին թշնամութեան և արտաքին յեմար ցուցամուտքեան շնորհիւ բարձրագոյն հրամայել է քառեղ . նրա վրանաշայր Հոյր Բաղրատ վարդապետ Թաւաքալեանը քաղաքումն է . մի պատուական և շատ սիրելի անձնաւորութիւն : Նրա պատարապետներ և ազգու քարոզիչների թողած տպաւորութիւնը շատ խոր է թափանցել ժողովրդի սրտի մէջ :

— Այստեղի ուսուցիչները աշակերտների ներկայությամբ ամաչում են հայերէն խօսել, չեն սիրում. աղքատ լեզու է ասում են ու օտար լեզուն գովում. օրինակ, գերմաներէնը (1) . . . :

— Որովհետեւ օտարահպատակ մարդիկ չեն կարող և իրաւունք չունեն Պարսկաստանում սեփական կալւածներ, աներ ունենալ և ամերիկացի միլիոնարները սկսել են հեաղհետէ փառաւոր շինութիւններ շինել ամեն տեղ, ուր միտում են. շինութիւնները պատկանում են իրանց՝ մինչդեռ գետինը գնում են իրանց պարսկահայա-տակ ծառաների կամ քարոյղիների նմանով և ուրիշ այդպիսի գեղժումներ, ուստի հրամայել է փակել այդ հաստատութիւնները :

— Արքայատոկանի թիմակալի
բորժերը շատ ծանր և բազմատեսակ
են, որի համար կամքի և մտքի մեծ
յոժ ու պաշար է հարկաւոր, (որպի-
սին ունէր պաշտիկի և յաւիտեա՛ն ան-
հաւայ Մխիթարեան Տէր Ստեփանն

(1) Մեր ստացած տեղեկութիւնների
համեմատ, գերմաներէնի տեղը կամ ա-
ռը հետ նաեւ կը գնենք սուտերէնը... Ե
ԱՐՄ.

[illegible]

58. Աղնուտկանու թեան և ուրիշ

խորտակումների տիպոսներ չեն կր-
նար լինել Պոլիարիաի մէջ :

59. Իշխանը իրաւունք ունի պատ-
ւանշաններ չնորհելու : Պատուանշան-
ների բաշխումը կը լինի մի մասնաւոր
օրէնքի համեմատ :

86. Ազգային Սովորական ժողովը
կը բաղկանայ ուղղակի ժողովրդի քը-
ւէտէն ընտրուած երեսփոխաններէ :
Երկու սեռէ 20,000 բնակչի համար
մէկ երեսփոխան կը հաշուուի : Երես-
փոխանները կընտրուին 5 տարի պայ-
մանաւառով :

114. Ազգային ժողովին ներկայա-
ցուած ծրագիրները այն ժամանակ
միայն քուէի կրնան դրուիլ երբ նոյն
նախնի ներկայ գտնուող երեսփոխան-
ների թիւը բոլոր երեսփոխանների
թուին 1/3էն աւելի լինի :

115. Ժողովի անդամները պար-
տաւոր են անձամբ , հրապարակաւ և
բերանաջի ձայն տալ : Գաղտնի քուէ-
աբեւութիւն կրնայ լինիլ թէ՛ գոնէ 10
անգամ այդպէս խնդրեն և իրենց
խնդիր ընդգնտի Ազգային ժողովէն :

125. Եթէ Ազգային ժողով հրա-
պարակաւ քուէի վրայ լինին , իշ-
խանը կարող է , նախարարների ժո-
ղովի առաջարկութեան վրայ , մինչեւ
երեք միլիոն ֆրանկի փոխառութեան
հրաման հանել , պայմանով որ Ազգա-
յին ժողովի առաջիկայ նստի հաւա-
նութեանը ենթարկուի այդ փոխառու-
թիւն :

126. Այնպիսի ծախքերի մասին
որոց համար Ազգային ժողովը վարկ
բացած չէ , իշխանը կրնայ , նախըն-
թաց յօդուածով (125) յիշուած հան-
գումանքի մէջ և ձեւակերպութեան
համեմատ , հրաման տալ պետութեան
հասոյթներէն ծախսելու , պայմանով
որ այդ ծախքեր մէկ միլիոն ֆրանկը
չանցնին :

139. Բոլոր երեսփոխաններն օրա-
կան մի վճարք կտանան : Իսկ ճանա-
պարհածախք կը վճարուի անոնց մի-
այն օրոնք Ազգային ժողովի հաւաք-
ման տեղէն գուրս տեղեր կը բնակին :

141. Իշխանը կը հրաւիրէ Ազգա-
յին Մեծ ժողովը :

Ա. Իշխանապետութեան երկրին
մէկ մասը թողելու կամ փոխանակե-
լու խնդիրների վրայ վիճաբանելու հա-
մար : Այդ խնդիրները կորոշուին ժո-
ղովին ներկայ եղող անդամների ձայ-
ների մեծամասնութեամբ :

Բ. Սահմանադրութեան 7րդ յօդ-
ւածին մէջ կանխատեսուած դէպքի
մասին Պաշտպանի իշխանը առանց
Ազգային Մեծ ժողովի հաշտու-
թեան չկրնար միեւնոյն ժամանակ մի
ոչորից ֆետոնքներ վճարելու (ինչ)
վճիռ տալու համար : Այդ խնդիրներ
կը լուծուին նոյն նստի ներկայ գտնու-
ող երեսփոխանների ձայների մեծա-
մասնութեամբ :

Գ. Սահմանադրութիւնը բարեփո-
խելու կամ վերաքննելու համար : Ա-
տոր համար հարկ է ժողովի բոլոր
անդամների ձայների 2/3ի մեծամաս-
նութիւնն ունենալ :

144. Ազգային Մեծ ժողովը կը
բաղկանայ ուղղակի ժողովրդէն ընտ-

րուած երեսփոխաններէ : Այդ ժողո-
վի երեսփոխանների թիւը Ազգային
Սովորական ժողովի երեսփոխանների
թուին կըլինի կը լինի , այնպէս որ
երկու սեռէ 20,000 բնակչի համար
երկու երեսփոխան հաշուելով կը լինին
ընտրութիւնները :

161. Նախարարութիւնների թիւը
կորոշուի մի մասնաւոր օրէնքով որ կը
գործադրուի եթէ Ազգային Սովորա-
կան ժողովի բոլոր անդամների գոնէ
2/3 մասին քուէովը ընդունուի :

ՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՕՐԱՅՈՅՑ

1893 թ. ԴԵՍԱՆԿԱՆԻՆ ԳՐԱՅՈՅՑ

Կ. Պոլիս , Տպագր. Պաշտպանի

Բացի օրացոյցէն կը պարունակէ
նաեւ երեւելի անցքերի ժամանակագ-
րութիւնը և վիճակագրական մի քանի
գիտելիքներ : Սկիզբը կայ Յ. Սեթ-
եանի մի ոտանաւորը « Արդարին
վարձքը » վերնագրով :

Գրին է Մարտի 25 մէջ 25 սան-
թիմ . Մարտի 25-էն դուրս 30 սանթիմ :

Ն Ո Յ Ն

Տպագր. Ս. Բովիլի

Սեփականութիւն

Ս. Փրկչեան Ազգային Հիւանդանոցին

Գեղեցիկ թղթի վրայ տպագրուած
այս օրացոյցի սկիզբը դրուած է Յ.
Ոսկանի մէկ ոտանաւորը « Առ վարդն
ողջոյն » վերնագրով : Թեւեւ սա չպա-
րունակեր վիճակագրական գիտելիք-
ներ բայց այս օրացոյցի շահը կը վե-
րաբերի Ազգային Ս. Փրկչեան Հի-
ւանդանոցին :

Կը ծախուի վերոգրեալ Պաշտպա-
նեան օրացոյցի գնովը :

Գնողներէն կը խնդրուի որոշել թէ
որ օրացոյցէն կուզեն :

ՄԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Հետեւեալ գիրքերը կարելի է ըս-
տանալ Արմենիայի խմբագրատունէն
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
որոնց մէջ հաշուուած է և զրկելու
փոստի ծախքը :

Ալեքսանդր Ծատուրեան , Բա-
նաստեղծարարներ . Մոսկուա 1891 .
(Ընտիր թղթի վրայ մաքուր տպագ-
րութեամբ կը պարունակէ հեղինակին
102 հատ բանաստեղծութիւնները :
Երես 174) . Գրին 1 ֆր. 75 ս.

ԲԱՅՅԻ — Վեպիկներ և պատկեր-
ներ (Տպուած և անտիպ աշխատու-
թիւններ) : Հատոր Ա . Գրին 7 ֆր. :

ԺՕՐԺ ՍՍՆ — Գարիբալդիի կեն-
սագրութիւնը , 35 սանթ. :

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ . Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ԳՐԱՅՑ ՈՏԱՆԱԿՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրե-

նասիրական ոտանաւորներէ մի քանին
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իր .
բեւ նմոյշներ դանապան քաղաքների
մէջ և դանապան տպագրութիւնների
տակիւրերէն գրած ոտանաւորներին
որոնք ժամանակին հրատարակուած չը
լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի
քանի ոտանաւորներ որոնք իբրեւ նմոյշ
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ ,
ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պոլիս տը-
պագրուած ազգային երգարաններին
մէջ , որոց վերստին տպագրութիւնն
վաղուց արդէն արգիւտուած է , և Ասիա
և Արմենիա լրագիրներին մէջ : Նմոյշների
մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըր-
ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ
ինչ տպագրութիւնների տակ ներշն-
չուելով գրուած են : Գրին (10 սանթիմ)
15 սանթիմ :

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱՌՆՈՒՄՍ
ՄԻ ԻՐԱՎԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐԵՑ ԱՊԼԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր
պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ
անբարոյական մի հայր իւր ապական-
ուած վարքուքով որչա՛փ չարիք-
ների պատճառ դարձած է և վերջի
վերջոյ ինք ալ իւր օրդու ձեռքով
սպաննուած և անհետացած է աշ-
խարհէ : Գրին 1 ֆրանք , (75 սանթիմ) :

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ա. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՏՈՒԹԵԱՆ

Բ. Տպագրութիւն

« Հայոց Հայրենասիրական Միու-
թեան » հրատարակած այս վարդապե-
տարանի մէջ համառօտ կերպով բա-
ցատրուած է թէ իւրաքանչիւր հայ-
րենասէր Հայ ինչ փափաքներ պէտք
է ունենայ և ինչ պարտքեր ունի կա-
տարելու :

Կը խնդրուի ամեն հայրենասէր Հա-
յրէն իրենց շրջանի մէջ տարածել այս
տետրակ : Մէկ անգամէն 50 օրինակ
ծախու առնողին կը դրկուի 5 ֆրանքով
Հատին գրին է 15 սանթիմ (Պարսկա-
տանի Հայերին համար 10 սանթիմ) :

Մ. Փորթուգալեանի հրատարա-
կած գիրքերին վրայ ժամանաւոր զեզ
կը լինի Պարսկաստանի Հայերին հա-
մար որոնց կը դրկուի փակագծի մէջ
նշանակուած գիներով :

Հետեւեալ գիրքերը կարելի է
ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն ,
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
և փոստի ծախքը խմբագրատունէն
վճարուելով :

Արժէքը կանխիկ չվճարուած գիրք
չըրկուիր :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ . Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՏԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած) .

Բ. ՀԱՅ ԳԻԻԿԱՅԻ »

Գ. ՄԱԼՄՈՍ ԻՍՐԱԵԼԻ »

Դ. ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼԼԱՐԻՈՑ ԵՒ
ԿԵՆՍՈՒԴՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈԼԼԱՐ ԱՊՍԱՄ-
ՔԱՊԵՏԱՅ (Պուլարա տեղին իր աղա-
տութիւն ձեռք բերելու համար մէկ
դարէ ի վեր արած ջանքերի խիստ
հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն
է) : (1 ֆր. 10 սանթիմ) 1 ֆր. 30 սանթիմ
Ե. ՀԱՏԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՍՈՒՆԵՐԸ . — (Հայաս-
տանցիների պանդխտութեան տխուր
հետեւանքների սէկ փոքրիկ պատկերը
կը ներկայացունէ վիպական կերպով :)
Գրին (90 սանթիմ) 1 ֆրանք 20 սանթիմ .

Զ. ԳԱՄԱՒ ԳԱԹԻՊԱ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՏԱՐԱՆ յետ այբուբենի աւարտե-
լու (Մեծանուն հայ բանաստեղծին
վերջերս գրած ազատաշունչ լեռնոր ու
ոտանաւորներէն 3ը՝ առանձին տետր .
բաղով հրատարակուած են) : 50 հատը
2 ֆր. և 30 սանթիմ , հատը (5 սանթիմ)
10 սանթիմ :

Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԷՆՔԸ ՏԱՃՆԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ .
(Սպառած)

Ը. ԹԻԻՐԲԻԱՆԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳՐԱ-
ՑԻՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերին և իրենց
գրացի ազգերի վրայ վիճակագրական
և ցեղաբանական ամփոփ և հետա-
քրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պա-
րունակէ , Թիւրքահայաստանի մէջ բը-
նակող այլ և այլ ազգերէ բնակիչների
թուին բաղդատական մէկ ցուցակն
ալ կցուած է տետրակին վերջը) : Գրին
50 սանթիմ (35 սանթիմ) :

Թ. «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի
Ա տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորո-
վին սպառած և միեւնոյն ժամանակ
շտաբերի հետաքրքրութեան առարկայ
դարձած լինելով , այդ շրջանի մէջ Մ.
Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող
յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփ-
ուած են Յաշարարի մէջ որ ութնաւայ
գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ) :
(1 ֆրանք) : 1 ֆր. 40 սանթիմ
Ժ. ՎԼԵԺ (Պուլարիայի մէջ Թիւրքերի
արած բարբարոսութիւններէն մի փոք-
րիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց
կուտայ թէ Պուլարներն ինչպիսի մի-
ջոցների գիւմած են իրենց վրէժ լու-
ծելու համար) : (15 սանթիմ) , 20 սանթիմ
ԺԱ. ԹՈՄԱՍ ԲՈՅԱՐԻՍ (Թունաստանի մէջ
Թիւրքերի արած բարբարոսութիւն-
ներէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայ-
ցացունէ և ցոյց կուտայ թէ Թունսերն
ինչպիսի միջոցների գիւմած են իրենց
վրէժ լուծելու համար) , (0,15 սանթիմ)
20 սանթիմ :

ՏՆՕՐԷՆ — ԻՄՐԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Le Gérant : FÉLIX ENFANTIN.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie du Midi, et Papeterie
Allées de Meilhan, 44 :